

Amerikan “imparatorluğu”

TAHA ÖZHAN

Dr., Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA)

“Dünyanın sözde ‘çıkarlarının’ tehdit altında olmadığı bir kösesi olmamıştır. Eğer Roma’nın çıkarları tehdit altında değilse, bir müttefikinin çıkarları tehdit altındadır ve eğer Roma’nın bir müttefiki yoksa, bir tane icat edilir. Eğer mümkün olan tüm imkânlarla böylesi bir ‘çıkar’ icat edilemezse, o zaman ulusal onurun hakarete uğradığı iddia edilir. [Roma’da] kavga her zaman meşruiyet zeminine bina edilir. Roma her zaman niyeti bozuk komşularınca saldırıya uğramıştır... düşmanların ve saldırganlığın mekânı haline gelmiş bütün yeryüzünü korumak Roma’nın tabii vazifesidir.”

Joseph Schumpeter, *Imperialism and Social Classes*, 1919.

‘İmparatorluk’ kavramı tabiatı gereği çoğu zaman radikal tartışmaların konusu olmuş, genel anlamda ise sol lügate mal edilmiş ya da terk edilmiştir. Akademik dünya, imparatorluk kavramına hem siyasal hem de sol tabiatından dolayı mesafeli durmayı tercih etmiş, çoğu kez de onu kullananları mahkûm etme yolunu tercih etmiştir. Benzer şekilde ‘Amerikan İmparatorluğu’ tartışmalarında aynı sesler yükselmektedir. Son dört yıla iki emperyal işgal sığdıran Amerikan İmparatorluğu tartışmalarında aynı ‘dil ve diyalektik’ çatışması, Amerika’nın ne olduğu, imparatorlukların bitip bit-

mediği ve yeni bir hegemonya tanımının Amerika merkezli yapıp yapılamayacağı gibi sosyal entelektüel ortamın canlanmasını sağlamış oldu. Amerikan İmparatorluğunun sosyal ve siyasal paradigmasını, dolayısıyla bugün sıcak bir şekilde idrak ettiğimiz Amerika fenomenini çözümlenemiz bu modern devir imparatorluğunun jeostratesinin ve jeoekonomisinin köklerine inmekle mümkündür. Burada kökten kasıt, Avrupa'dan Amerika'ya aktarılan/kaçan/sürgün edilen muhayyilenin oluşturduğu siyasal ve sosyal akıldır. Bugün bu dili anlamayanlar Amerika'yı salt pazarlık edilecek bir 'stratejik ortak' seviyesinde algıladıklarından karşılıklarına çıkan ilk reel politik değişiklik ile adeta afallamakta ve yeni bir pazarlık yapmaktan başka bir çözüm yolu düşünmeye bile cesaret edememektedirler. Amerikan İmparatorluğu karşısındaki bu aciziyet haline salt reel politik dayatma da sebep olmamakta, aynı zamanda kendi topraklarıyla başka başkentler üzerinden konuşmaktan, neo-liberal ekonomi-politik paradigmayı adeta "a priori" düzeyinde fanatikçe içselleştirmekten de kaynaklanmaktadır. O halde yaşadığımız sıcak durumu da göz önüne alarak söyleyecek olursak; bugün ABD'nin 'dünya-sistemi' içerisindeki yerini ve en önemlisi geleceğini doğru okuyamamak, ülkemizin geleceğine dair kafa karışıklığına mahkûm olacağız anlamına gelmektedir. "Amerikan İmparatorluğu" elbette çok daha geniş çalışmaların konusudur. Bu yazı üç temel unsur üzerinden konuyu irdelemeye çalışmaktadır: (I) Amerikan sosyal ve siyasal düşüncesinin tarihî arka planına bakarak "politik teolojisini" anlamaya çalışmak, Amerikan politik teolojisinin kendisine biçtiği (II) "misyonu" irdelerek, imparatorluğun muhtemel yol haritasını idrak etmek, Amerikan misyonunu inşa eden (III) "imparatorluğun ekonomi-politik" gelişimi ile küresel kapitalizm açısından Amerika'nın müstesna konumunu anlamlandırma-ya çalışmak.

I. 'Exodus'dan 'İmparatorluğa': Amerika

Amerikan sosyal muhayyilesinin ve siyasal düşüncesinin kendisine özgü bir tabiatı bulunmaktadır. Bu tabiata dair beş ana özelliği şöyle sıralayabiliriz. Birincisi, coğrafî, tarihî ve iktisadî sebeplerin vücuda getirdiği *müstesna duruş* ve pozisyonunun inşa ettiği siyasal inanç düzlemi. İkincisi, müstesnalığa dair inancın dinî düşünce ve siyasetle olan karmaşık sosyal ilişkisinin kurguladığı Amerikan *politik teolojisi*. Üçüncüsü, Amerikan siyasal ve sosyal muhayyilesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan, Avrupa'daki macerasından farklı, si-

Bugün ABD'nin 'dünya-sistemi' içerisindeki yerini ve en önemlisi geleceğini doğru okuyamamak, ülkemizin geleceğine dair kafa karışıklığına mahkûm olacağımız anlamına gelmektedir.

yasî bir damar olan Atlantik *cumhuriyetçiliği*. Dördüncüsü, Avrupa'nın tecrübe ettiği şekliyle feodalizmi yaşamamış olan Amerika'nın, siyasal arenada muhalefet boşluğunu doldurmak üzere, cumhuriyetçi düşünceden ortaya çıkardığı demokrat kanat ya da *liberalizm*. Son olarak, Avrupa'nın aristokrat felsefî düşünüşünden bağımsız olarak bir halk felsefesi kurgulamasının sonucu ortaya çıkan Amerikan *pragmatizmi*. Amerikan siyasal düşüncesini vücuda getiren unsurlar, II. Dünya Savaşı sonrasında başlayıp 1970'lerin başlarına kadar zirvesine tırmandığı hegemonik gücünün her safhasında ciddi rol oynamıştır. Dolayısıyla bu unsurların varlığını göz önünde bulundurmadan, bugünkü Amerikan siyasal sistemini, 11 Eylül'ün Amerika ve belki de dünya için anlamını doğru okumamız mümkün olmayacaktır.

Amerika, bugünkü 'müstesna' konumunu sürdürmek zorunda olduğu siyasal ve askerî bir kulvarın içine girmiş bulunuyor. Bu kulvar

boyunca Hofstadter'in cins tespitiyle söyleyecek olursak; Amerika 'kurumsal yapılar dışında entelektüel' yetiştiremeyen düşünce dünyasıyla ciddî sıkıntıların işaretlerini vermektedir. Özellikle soğuk-savaş sonrası ortaya çıkan 'Amerikan hayatındaki entelektüelizm karşıtı'¹ (tarihsel) damar, 11 Eylül'ün de sebep olduğu tahrik ile geriye kalan farklı ve muhalif düşünce damarlarının önünü kesmekte veyahut popülerleştirip salt tüketilen²

Amerika 'kurumsal yapılar dışında entelektüel' yetiştiremeyen düşünce dünyasıyla ciddî sıkıntıların işaretlerini vermektedir. Özellikle soğuk-savaş sonrası ortaya çıkan 'Amerikan hayatındaki entelektüelizm karşıtı' (tarihsel) damar...

birer meta haline getirip bayağılaştırmaktadır. Bu kısır döngü içerisinde tekrar Amerikan 'imparatorluğunu' meydana getiren uzuvlara dönecek olursak karşımıza teferruatlıca incelememiz gereken sosyolojik ve dinî bir kavram olan 'istisna olmak/kalmak' (exceptionalism) çıkmaktadır.

Crévecoeur'un, 'Amerikalı'³ ne? Bu yeni insan kim, soruları ile kafa yorduğu (Avrupalı) 'sürgün sosyal muhayyilesini' anlamamızı icbar etmektedir.⁴ Fransız-Amerikalı bir çiftçi olan Crévecoeur, bu sorulara 'Amerikalıyı' Avrupa'nın her bir köşesine dağılmış haldeyken 'exodus' (büyük göç) ile Amerika'da 'buluşanlar' şeklinde tanımlayıp bu birlikteliğin çimentosunun, 'kişisel çıkarların buluşması' olduğunu tespit etmektedir. Avrupa'nın bir 'uç beyliği' halinden Birleşik Devletlere varan Amerikan macerası, Avrupalı sosyal psikoloji sayesinde batı tecrübesinin bu yeni topraklarda kesintiye uğratmaksızın, kendine özgü bir tekâmül ile devam etmesini sağlamıştır. Kısa zamanda meydana gelen 'devlet olma' halı,

Mahan'ın okumasına göre deniz kuvvetlerinin sağladığı askerî üstünlüğün coğrafi "terslikle" birleşmesinin getirdiği avantajlar dolayısıyladır. Mahan, ABD deniz kuvvetlerinin, tıpkı bugün olduğu gibi, Portekiz, İspanya, Hollanda ve İngiltere'ye karşı salt askerî üstünlük sağlamadığını aynı zamanda ülke içerisinde yeni doğmuş devletin 13 koloni ile başlayan hamurunu ve kurumlarını mayalayan en önemli güç olduğunu vurgulamaktadır⁵. Siyasal ve askerî olgunlaşmanın adeta bir "sera"⁶ ortamında gerçekleştiği tek modern devlet tecrübesi olan ABD; Paine'in deyimıyla modern siyasal tarihte ilk kez Amerikan tecrübesi, -nispeten Fransız devrimi hariç-, Cumhuriyetçi damarın aristokrasiyi, monarşiyi ve kiliseyi siyasal sahneden sembolik olarak çıkarıp nevi şahsına münhasır bir 'millet' sistemi gerçekleştirmiştir⁷. Bu yeni millet sistemi, Osmanlı tarzı ahlakî ve tarihsel temellerden yoksun olsa da özünde Osmanlıya benzeyen birçok özellik de bulundurmaktadır. Bu kendine özgü millet sistemini Tocqueville⁸ 'Amerikan Demokrasi'sini incelerken Lipset'in deyimıyla söylersek; 'istisna kalmanın/olmanın imal ettiği iki ucu keskin kılıç' şeklinde tarif eder. Ona göre Amerika, sürgün ve kaçak sosyal muhayyilesinin (Avrupa'nın) 'derin kavgalar ve devrimleri' hem idrak etmemenin hem de acılarını ve tarihsel izlerini sırtında taşımamanın meydana getirdiği göreceli bir başarıdır⁹. Tocqueville'nin tespitiyle "sürgünde olanın, kaçmış olanın (Amerikanın) tüm hukuk düzenine ve askerî üstünlüğüne rağmen 'gücün' tabiatını yeterince idrak etmesi mümkün değildir". Tocqueville, Amerikan tecrübesinin bir istisna (ve muhayyilesi) olduğunu söyleyen ilk düşünürdür. 1830'da yaptığı kısa Amerika ziyareti sonucunda doğal olarak Fransız-Amerika tecrübelerini karşılaştırma yoluna gitmiş, Fransa ve Avrupa'da çok kanlı kavgalara sebep olan siyasal meşruiyet ve iktidarın ABD'de çok daha rahat bir şekilde çıkış bulmasını anlamaya çalışmıştır.

Her ne kadar Amerika'yı vücuda getiren ekonomi-politiği teğet geçen aristokrat bir okuma yapmış olsa da Avrupa'nın "beyaz adam özgürlüğünün nimetlerini ve neticelerini"¹⁰ Amerika örneğinde aktarmıştır. Lipset, Tocqueville'nin 'istisna' tespitine bir şerh koyarak, istisna olmaktan bir üstünlüğün değil 'ilk' olmanın getirdiği imkânları anlamak gerektiğini aktarmaktadır. Lipset, bu istisnacılığın yeni bir ülke olmaktan ziyade, Amerikayı vücuda getiren; özgürlük, eşitlik, bireysellik, popülizm ve *laissez-faire* ilkeleri olduğunu hatırlatıp bu ilke ve kurumların ancak feodal, monarşik ve aristokratik katmanların (eski dünyadaki kadar) oluşmadığı mekan ve toplumlarda hayata bu denli hızlı geçebileceğini, kapitalizmin biriktirme motivasyonu ile ortaya çıkabilecek birçok sorunun da önünü kestiğini aktarmaktadır.¹¹

Herkesin adeta sıfırdan başladığı Amerikan tecrübesinde gerek mülk (ilkel kapital) gerekse sınıflar Avrupa ile kıyaslanmayacak düzeyde idi. Bu yetersizlik aynı zamanda siyasal bir boşluk anlamına da gelmekteydi. Siyasal boşluğun salt 'kişisel çıkarlar' ile doldurulması elbette mümkün değildi. Sürgün ve kaçak yapısı itibarıyla Avrupa'dan birebir emzirilmesi mümkün olmayan Amerika, kendi tecrübesiyle baş başa kalmış, kendine özgü bir siyasal akıl geliştirmekte "özgür" olmuştu. Bu yeni söylem Amerikalı hamurda siyasal ve salt seküler bir sistem arayışından ziyade 'politik bir din' şeklinde tezahür etti. Avrupa'dan ve geriye kalan dünyadan farklı olarak ilk kez, Protestan ve Püriten damar kendisini ifade edecek çorak bir siyasal boşluk bulmuştu. Bu boşluğu özellikle dolduran Methodist ve Baptist damarlar, Avrupalı kilise-devlet-cemaat denkleminde ve dolayısı ile sorunsalından çok farklı bir düzende, devleti kilise-cemaat içerisinde eriten (atmayan) kendine özgü formu geliştirerek çıktı. Bunun en güzel örneği bugünlerde Bush yönetiminin diline de pele-

senk olan 'siyasal dilin' Protestan jargondaki ifadesidir. Son iki yüzyıllık Amerikan dış politikasına da damgasını vurmuş olan bu dil, özellikle şeytanın karşısındaki tutumu (Şeytan imparatorluğu=Sovyet imparatorluğu, Şeytanın çocukları= El-Kaide) ve Amerikanın Tanrının yanındaki yeri üzerine kurulmuştur. Böylesine bir 'politik teoloji' hamurundan inkişaf eden Amerikan bireyselliliği ve kapitalizmi, 1904'de Amerika'yı tıpkı Tocqueville gibi ziyaret eden Weber'in gözlemleriyle 'Protestan mezhepleri ve kapitalizmin ruhu' çalışmasını ortaya çıkarır. Weber¹² Amerikan siyasal düşüncesindeki dinî aidiyet ile orta-sınıfın bağlantılarını kapitalizm ekseninde tartışmış, Protestanizm ile kapitalizm ve [kapital] biriktirme arasındaki 'tabii' bağa dikkat çekmiştir. Weber'e göre püriten geçmişin son formlarından olan Protestanizm girişimci sınıfa ve yerel demokratik tecrübe ve kurumlara alt-yapı oluşturmuştur. Tocqueville'nin Amerika tahlillerinde eksik bıraktığı 'politik teoloji' Weberci 'protestan ahlak ve kapitalist ruh' ile kemale erip yeni siyasal boşlukta payına düşen önemli bir boşluğu doldurup sisteme rengini veren ana öğelerden biri konumuna yükselmesini sağlamıştır.

Weber Amerikan siyasal düşüncesindeki dinî aidiyet ile orta-sınıfın bağlantılarını kapitalizm ekseninde tartışmış, Protestanizm ile kapitalizm ve [kapital] biriktirme arasındaki 'tabii' bağa dikkat çekmiştir.

Protestan-püriten damarlar Amerikan siyasal sistemi ve düşüncesinde büyük bir yer tutsa da bütün Amerikan tecrübesinin bu damarlardan ibaret olduğunu iddia etmek mümkün değildir. İlk Amerikalı entelektüel ve kurucuların ciddî bir kısmı Deist olup Avrupalı Katolik ve Anglikan damarlardan gelmektedirler. Cumhuriyetçi kanat ve Anglo-protes-

tan damar kadar olgun bir 'politik teoloji' geliştiremeyen Deist odak, ister istemez kendisini (muhalif) demokratik kanat içine yönlendirmiştir. Genel anlamda 'protestan-katolik-yahudi' potada eritilmiş olan bugünkü Amerikan politik teolojisi, Yahudilerden nüfusça (getirilen kölelerin %10'unun Müslüman olduğunu göz önüne alırsak) fazla olan Müslümanların, Yahudi-Hıristiyan geleneğin derin ilişkilerinden dolayı, aynı potaya girmesine müsaade edilmemiştir. Müslümanlarla birlikte birçok Afrikalı yerel din ve inanış kölelik döneminde asimilasyona tabi tutularak ortadan kaldırılıp Protestanlaştırılmıştır. Amerika'daki ırkçılığa karşı oturaklı bir direnişin çıkmamış olmasının arkasında bu derin hakikatin önemli bir yeri vardır.

Genel anlamda 'protestan-katolik-yahudi' potada eritilmiş olan bugünkü Amerikan politik teolojisi, Yahudilerden nüfusça (getirilen kölelerin %10'unun Müslüman olduğunu göz önüne alırsak) fazla olan Müslümanların, Yahudi-Hıristiyan geleneğin derin ilişkilerinden dolayı, aynı potaya girmesine müsaade edilmemiştir.

New England'da Amerikan tecrübesinin mihenk taşlarını döşeyen püriten aklın Tanrı'dan bağımsız bir devleti tahayyül bile etmesi elbette mümkün değildi. Shklar'ın analizine göre Püritenler, devletin referansını özellikle Eski Ahit'te arama yoluna gitmişlerdir. Özellikle bu yeni topraklarda eski bir soruyu tekrar ederler: Biz kimiz? Püritenlerin bu suale verdikleri cevap çok nettir. 'İsrail'in halkıyız'.¹³ Bu heyulaya göre Amerika'ya varanlar, Mısır'dan Exodus'u gerçekleştirenler gibi Avrupa'dan kaçan, Babil'de mahkûm olmuş gibi Atlas okyanusuna bir dönem esir düşen, sonraları Nuh'un gemisi gibi felaha kavuşanlardır. Bugünlerde Amerikan yönetimini anla-

mak namına, masal efsane karışımı bir dille seslendirilen ve okunan 'mesiyanik karakter' tarihsel ve zihinsel köklerini aynı 'kurtulmuşluk illüzyonunda' bulmaktadır. Eski dünyanın kavgalarından ve tehditlerinden Tanrı tarafından muhafaza edilmiş, adeta Davud'un kıssasını andıran ama daha çok kendisini Nuh'un felahında bulan bu 'politik necat' doğal olarak 'seçilmişlik' (Yahudi damar) ve 'istisna olmak' (Protestan damar) heyulasını beraberinde getirip kapitalist ruhun içerisinden 'imparatorluk ve hegemonya' kavgası çıkarmıştır. Püriten damarın Protestan formda, siyasal sahnedeki temsilcisi, İtalya'da doğup İngiltere'de kendisine döl yatağı bulamayan adeta Avrupalı göçmenlerle boş bir sahne bulan ve fikirlerini icra eden Cumhuriyetçi siyasal kanattır. 1776-90 arasında "Amerikanlaştırılan" bu damar, Avrupa'daki iflasın aksine nevi şahsına münhasır bir Machiavelli modeli inşa etmiştir. Hannan Arendth'in önemli eseri 'Devrim'de tespit ettiği üzere, Avrupa'dan farklı olarak 'Cumhuriyetçi damarın' içinde bireysel özgürlük, siyasî eşitlik ve özgürlüğü kurumsal olarak eritmeyi başarmıştır. Aynı şekilde Amerikan siyasal sisteminde liberal düşünce de dünyadaki diğer tüm tecrübelerinden farklı olarak, muhafazakarlığın ideolojik bir alternatifi olmadığından dolayı sorunsuz gelişmeyi başarmıştır. Özellikle soğuk savaş sonrası iyice seslendirilen 'ideolojilerin ve ideolojiler çağının' bittiğine dair iddia adeta Amerika'da 150 yıl önce tecrübe edilmiştir. Feodal tecrübeyi hiçbir zaman Avrupa düzeyinde yaşamamış olan Amerika, siyasal arenada birbiriyle yarışan farklı 'liberal' düşünce kavgalarına şahitlik etmemiş, özünde yine Cumhuriyetçi damardan çok farkı olmayan, aksine ondan beslenen (11 Eylül sonrası müşahhas bir şekilde gözlemlediğimiz) bir liberal duruş gelişmesine yol vermiştir¹⁴. Bu bir anlamda başarılı olsa da diğer yandan siyasî kabızlık yaratmış, ancak bu sorun da kapitalizmin yarattığı tüketim toplumu ve kültürü sayesinde çözü-

müştür. Varılan nokta, Cumhuriyetçi ve Demokrat damarların siyasal arenada farklı kollarından gelişmeler de her ikisinin de ortak bir akla müptela olmasıdır. Yine Amerika'ya özgü olan bu pragmatizm, Emerson'un 'akılların aristokrasisi'nden kurtulmuş diye tarif ettiği ortak bilgi üretimi sayesinde¹⁵ Bilginin üretilmesi ile kaynağına ulaşılması sürecinde aristokrat elementlerin boşaltılmasıyla ortaya çıkan akıl, daha eşit ve özgür bir birliğe yol açmıştır. Avrupalı felsefî tartışmaları basit bir kurguya dökerek bir halk felsefesi/bilgisi icat ederek aristokrat öğrenme sürecine ciddi darbeler vuran Amerikan pragmatizmi, sade ve pratik bir dünya görüşüne ulaşmıştır. Baudrillard bu pragmatizmi "yaşayan tek ilkel toplum... 'âhlakî, sosyal ve ekolojik rasyonalitesini yırtıp atan' bir sürecin ütopyası"¹⁶ şeklinde tarif (itham!) eder. Özellikle son dört yıldaki iki işgalde, Amerikan pragmatizminin gerek Bush yönetimi nezdinde gerekse halk kitleleri arasında ne denli önemli bir güç olduğunu, dünyanın geriye kalan tüm halklarını karşısına almak pahasına, Amerikan toplumunun nasıl "ilkel" ve "irrasyonel" bir dille ikna olduğuna şahit olarak idrak ettik.

II. Amerika Fil mi, Aslan mı?

"Amerika, kendisi ayakta kalmak için zayıf hayvanları terorize eden, onları ezen uluslar arası sistemin aslan-kralı değildir. Aksine, birçok farklı canlıyı destekleyen, küçük memelileri, kuşları, böcekleri kendisi karnını doyururken dolaylı olarak besleyen bir fildir."

The Case of Goliath: How America Acts as the World's Government in the 21st Century, Mandelbaum, M.

1882'de İngilizler Mısır'a girdiklerinde de 1962'de Kennedy Vietnam'da ilk Amerikan gücünü harekete geçirdiğinde de temel argüman bu müdahalelerin "geçici veya kısa süreli" olduğu şeklindeydi. İngilizler Mısır'dan 1954'de, Amerikalılar Vietnam'dan 1969'da çekilmeye başladılar. Vietnam'ın işgalinden

önce, 1956'daki Süveyş Savaşının son neokoloniyal savaş olduğu söylenmekteydi. Ardından Vietnam için de aynı şey söylendi. Sonra Amerika'nın Latin Amerika müdahaleleri için. Emperyalizmi ve Dünya Sistemini yapısal bir nazardan oku(ya)lmayan hemen her ekol, şahitlik ettikleri her savaşın artık "son işgal"¹⁷ olduğuna kendilerini inandırmak istediler. Bu

Son Afganistan, Irak işgallerine ve İran'ın tehdit edilmesine bakınca, karşımıza şu manzara çıkıyor: Ya kapitalizm savaşları üretiyor ve dünya sistemi bu şekilde yol alıyor, ya tarih "sadece tekerrür" ediyor, ya da "imparatorluklar çağı" farklı bir formda kendisini üretmeye devam ediyor.

arzuları için de yeterince argüman ürettiler. Bu öylesine ilginç bir paradoks halini aldı ki iki zıt kutup ortaya çıktı. İki zıt yaklaşımdan birisi, kapitalizmin artık fiilî savaşların hitama ermesinin yegâne teminatı olduğunu iddia ederken, yapısalcı okumanın mensubu yaklaşımlar ise tam aksine bizzat kapitalizmin yaşanan işgal ve savaşların müsebbibi olduğunu söylemekteydi. Burada dikkatimizi çeken husus, iki ayrı kutbun aynı "yaratıcı tahripkâr güçten" beklentilerinin bu kadar zıt olması. Son Afganistan, Irak işgallerine ve İran'ın tehdit edilmesine bakınca, karşımıza şu manzara çıkıyor: Ya kapitalizm savaşları üretiyor ve dünya sistemi bu şekilde yol alıyor, ya tarih "sadece tekerrür" ediyor, ya da "imparatorluklar çağı" farklı bir formda kendisini üretmeye devam ediyor.

Gladstone Mısır'a, Kennedy ve Johnson Vietnam'a ve Bush Afganistan ve Irak'a "birbirinden çok farklı olmayan argümanları" kullanarak müdahale ettiler.¹⁸ 1882'de Britanya İmparatorluğu Mısır'da hangi emperyalist retorijini kullanıyorsa, Nixon Vietnam için aynı re-

torîgi kullanıyordu. Aynı şekilde 2006 senesine geldiğimizde Amerika'nın Irak ve Afganistan'da kullandığı retorîğin de değışmediğini görüyoruz. Nixon'ı hatırlarsak şöyle diyordu: "Vietnam'ın bağımsızlığına kavuşması ve istikrarlı bir hükümete sahip olması hedefinden vazgeçmeyeceğiz".

Emperyalist retorîğin Batılı zihinde ve sosyal muhayyiledeki "haklılık" inancının izlediğini 4. yüzyıla (Saint Agustine) hatta 3. yüzyıla (Thomas Aquinas) kadar takip etmek mümkündür. "Adil savaş" idrakini, savaşa gidiş sebepleri (*jus ad bellum*) ve savaş başladıktan sonra harbi idare etme (*jus in bello*) kuralları üzeri-

"Amerika'nın küresel düzen için üstüne düşen sorumlulukları alması" şeklinde özetlenebilecek olan bu mesiyani vazife, emperyalist teolojinin en belirgin sloganlarından. Öyle ki bu jargona göre Amerika "küresel güvenliğin yegâne teminatıdır."

ne bina eden Batılı yaklaşım için "emperyalist retorîğin" bu denli farklı zaman dilimlerinde bu kadar müsavi olmasına şaşmamak lazım. Öyle ki yukarıdaki iki ana kategoriye "kurabilen bir dil" in ulaştığı sonuç "adil savaş" olmaktadır. Emperyalist retorikte "adil savaşlar" ise nerede olduğuna bakılmaksızın "nefsi müdafaa"dır. Bütün bu meşrulaştırmanın metafizik dolgusu ise elbette Protestanlıktan gelmektedir. 650,000 civarında insanın öldüğü Amerikan iç savaşında oldukça belirgin olan Protestan savaş argümanları, adeta Bush ve "teocoon" ekibinin elinde emperyalist bir teolojiye dönüştü. Özellikle Irak işgali sırasında, Lincoln'ün 1862'deki Gettysburg konuşmasındaki "Bu harp meydanının *kutsallığı* bundan sonraki bütün Amefikan savaşlarına damgasını vuracaktır." kehaneti belirgin bir şekilde tezahür etti.

Amerikan emperyalist teolojisini vücuda getiren saikleri mercek altına aldığımızda, karşımıza çıkan güçlü Protestan dilin bir özelliği de Amerika'ya yüklediği *mesiyani* roldür. Amerikan iç-savaşında, zafer anında, Lincoln'ün *Good Friday* (Kutsal Cuma) günü bir suikast sonucu öldürülmesiyle "Amerikan dininin peygamberliğinden Mesihliğine" yükselmesi, "Âleme nizam vermesi gereken Amerikan sosyal muhayyilesini" besleyen telmihterin başında gelmektedir. "Amerika'nın küresel düzen için üstüne düşen sorumlulukları alması" şeklinde özetlenebilecek olan bu mesiyani vazife, emperyalist teolojinin en belirgin sloganlarından. Öyle ki bu jargona göre Amerika "küresel güvenliğin yegâne teminatıdır."¹⁹

Amerikan işgalleri, elbette küresel sistemin tamamlayıcı unsurları olarak okunabilir, okunmalıdır da. Lakin Amerika'nın kendi zaviyesinden, "imparatorluğun" meşruiyeti uluslar arası ilişkiler ve kapitalizm ayaklarının dışında bir telmihin üzerine bina edilmektedir. Kuzey Amerika Kızılderililerinin katledilmesini bir "fetih" hareketi olarak okuyan Amerikalı sosyal muhayyile, Robert Kaplan'ın Amerikan komutanlarının ağzından "Kolombiya'dan Filipin'lere, Afganistan'dan Irak'a Amerikan askerlerinin 'İnjun Ülkesine Hoş Geldiniz' nidasını" duyması boşuna değildir. Kaplan'ın "kolonileri olmayan imparatorluk" şeklinde tarif ettiği Amerika, nihayet "haricî sebepler dışında, dahilî" olarak bir "imparatorluğa" dönüşmüştür. Kaplan'ın bu tespiti elbette tartışmaya muhtaçtır.²⁰ Öyle ki ne Amerikan sosyal muhayyilesi, ne Amerikan siyasal aklı, ne de Amerikan fiili devlet tecrübesi "üzerine oturan bir imparatorluk gömleği" giymiştir. Klasik imparatorluk kültürü ve aklına sadece tecrübe anlamında değil, fikir olarak da "mesafeli" durmuştur. İngilizlerin dünya'ya nizamı "yerinde" verme tarzından ziyade, dünya düzenini askerî müdahalelerle inşa etmeyi her seferinde tercih etmiş olan Amerika'nın

11 Eylül sonrası bu "misyonu" sorgulama ihtiyacı içerisinde girdiği söylenmektedir.

Küreselleşmeyi "global karşılıklı-bağımlılıklar" şeklinde anlayan Brzezinski'nin²¹ tasnifi ile meseleye bakarsak, Amerika'nın önündeki iki yol şunlardır: Ya "ortak çıkarların paylaşıldığı yeni bir dünya düzeni" için uğraşmak ya da "üstün küresel askerî gücünü sadece kendi güvenlik endişelerini gidermek için kullanmak". Amerika'nın bu iki yoldan birincisini "tercih" etmesi elbette küresel düzenin selameti için elzemdir. Lakin bu "tercih" in Amerika'nın elinde olup olmadığı asıl sorulması gereken sorudur. Dolayısı ile 11 Eylül sonrası Amerika'nın sahici bir "misyon" tartışması yapıp yapmadığı da şüphelidir. Soğuk savaş dengesini korumak ne kadar Amerika'nın tercihi idiye, bugün küresel sistem içerisinde Amerika'nın alacağı pozisyon da o kadar kendi tercihidir. Gerek kapitalist dünya sisteminin yapısal tabiatından gerekse Amerikanın nevi şahsına münhasır siyasal aklından dolayı tercihin adresi bellidir. Bush'un manik dilinde kendisini bulan "tek taraflı-kural koyuculuk" yaklaşımı, Amerikan "tercihinin" ana karakterini oluşturacaktır. Öyle ki yaygın söylemin aksine, Amerikan siyasal eliti içerisinde *neoconların* tasfiye edilmesi, Amerika'yı "üstün küresel gücünü kendi güvenlik endişelerini gidermek için kullanmak" temel endişesinden uzaklaştırmayacaktır. Aksine *neoconların* "tasfiyesi", küresel kapitalist düzenin Amerika üzerinden sistemin "sıkışan noktalarını gevşetmeye" yarayacaktır. Çünkü kapitalizm *neocon* bağlamında bile olsa bir "kurtuluş teolojisini" bünyesinde uzun süre barındıramaz. Zira sistem kurtuluş imkânlarının değil, mahkûmiyetin kendisidir. İnsanoğluna vaat ettiği cennet, tercih edilen, uğruna çaba sarf edilen değil, aksine mecbur kalınan bir kaddedir. Dolayısı ile Irak işgali sonrası hızla küresel medyada ve platformlarda yükselen "medeniyetler ittifakı, Amerika'nın öncü pozitif rolleri, kül-

türler arası buluşma, nükleer silahsızlanma, küresel barışın tesisi, ince-güç" tartışmaları, Amerika'nın ikinci ve özü itibariyle oldukça "Amerikalı tercihinin" uygun bir lisan ile dünya kamuoyuna anlatılmasından ibarettir.

Amerikan siyasal reflekslerinin ve rasyonalitesinin geçmiş tecrübeleri de Amerika'nın aslında bir tercih yapmak zorunda olmadığını bizlere gösteriyor. Amerikan siyasal aklını, gündelik siyasetin anakronik dilinden okuyanlar için, Amerika'nın daha önce yapmış ol-

1950'lerde Latin Amerika, 1960'larda Vietnam, 1970'lerde Afganistan, 1980'lerde İran, yeni yüzyılda Afganistan ve Irak'a yeniden müdahale ve İsrail'e 60 yıldır verdiği amansız destek, küresel anlamda istikrarsızlık üretmekten başka bir sonuç doğurmadı.

duğu tercihlerin küresel kapitalist sistemin fay hatları boyunca "üstün askerî güç" kullanımından başka bir mecraya gir(le)meyeceği aşikârdır. Amerika'nın askerî gücünden aldığı meşruiyeti II. Dünya Savaşı sonrası Avrupa'daki istikrar tesisi (ki bunu da Amerika'nın kendi istikrarı ve kapitalist pazarının oluşması sorunsalı ile beraber okumamız gerekir) hariç tutulursa, dünya genelinde paylaşılan bir istikrarın yerleşmesi için kullanmadı. 1950'lerde Latin Amerika, 1960'larda Vietnam, 1970'lerde Afganistan, 1980'lerde İran, yeni yüzyılda Afganistan ve Irak'a yeniden müdahale ve İsrail'e 60 yıldır verdiği amansız destek, küresel anlamda istikrarsızlık üretmekten başka bir sonuç doğurmadı. Hatta bazıları tarafından Amerikan gücünün olumlu yüzü olarak gösterilen Clinton dönemi uygulamaları bile bu istikrarsızlığın farklı bir formda yapısal tohumlarının atıldığı bir dönem olarak geçti. Clinton yönetimi boyunca ateşli bir şekilde desteklenen neoliberal ekonomi-politik uygulamaların yaygınlaşması, gelişmiş

ülkelerin dışındaki toplumlarda, aceleci iktisadî dönüşümlerle cari sosyo-ekonomik yapının dağılmasını ve insan zayıfatı yüz binleri bulan iç savaş manzaralarını doğurdu. Clinton'un ateşli bir şekilde tesis etmeye çalıştığı Dünya Ticaret Örgütü küresel kalkınmanın ve zenginleşmenin anahtarı olarak sunuldu. Hâlbuki II. Dünya Savaşı sonrası küresel ekonomik örgütlerin çatısı altına giren ülkelerin, girmeyen ülkelerden çok farklı bir ticarî performans göstermediklerini, bugün elimizdeki veriler bizlere gösteriyor.²² Dolayısı ile neoliberal ekonomik küreselleşmenin sağladığı iddia edilen "küresel istikrar" tartışmaya açık kalmaktadır.

Küresel sistemin bütün bu sorunlu tabiatına rağmen Amerikalılar (neocon elit ve liberal ayrımı yapmaksızın) kökleri 1600'lere, Avrupa'dan Amerika'ya "exodus"u gerçekleştiren siyasal muhayyileye giden "bir misyona" sahip oldukları tezinden vazgeçmemektedirler: ABD, "küresel sistemin yürümesi veya kaosa düşmesi durumunda devreye girecek olan tek global katalizördür". Şöyle ki *neocon teoloji* ile daha akliselim olduğu farz edilen Demokrat söylem arasında sadece nüanslar bulun-

Küresel sistemin bütün bu sorunlu tabiatına rağmen Amerikalılar (neocon elit ve liberal ayrımı yapmaksızın) kökleri 1600'lere, Avrupa'dan Amerika'ya "exodus"u gerçekleştiren siyasal muhayyileye giden "bir misyona" sahip oldukları tezinden vazgeçmemektedirler.

maktadır. Bu nüanslar ise hegemonik gücün tesisinde izlenecek metot farklılıklarından ibarettir. Başka bir deyişle, yaşanan tartışma "hegemony" tesisi ile "co-optive hegemony" tesisi arasındadır.

İster Hobson'un "beşer tabiatının en temel iki özelliği: özgün-tanımlanma ve hırs" dediği

dürtülerden örülmüş olsun isterse de jeopolitik ve jeoekonomik sebeplerden olsun, Batılı "emperyalist teolojinin" bir yenilgi ve hata rasyonalitesi bulunmamaktadır. 1957'de İngiliz başbakanı Macmillan hala "imparatorluğun değişen şartlara ayak uydurabilmesinden" bahsetmekteydi. 2001'den beri Amerikan işgallerinin oluşturduğu istikrarsızlık için de aynı yaklaşım geçerli. Bugün *neocon* ekibi adına günah çıkaran isimler²³ ve yaygınlaşmaya başlayan ABD dış-politikasının revizyonu söylemi aynı, "emperyalist teolojinin farklı hallerinden" ibarettir. Kuzeyli Protestan kuruluş teolojisinin karşısında yeni yeni muhalif ama yapıcı cümleler kurmaya başlayan Güneyli dil, bu revizyonu daha da hızlandıracaktır. Önümüzdeki yeni dönemde, Kuzey dışındaki dünya halkları, kurdukları bu yeni dili kendi aralarında ne kadar çok kullanırlarsa, Batının argümanları o denli zayıflayacak. İşte o zaman Brzezinski'nin bahsettiği "tercihler" sadece Amerika'nın değil, Avrupa'nın da önünde gerçekten birer tercih haline dönüşebileceklerdir. Aksi takdirde Batıyı her hangi bir tercihe zorlayacak yapısal bir güç bulunmayacaktır. Çünkü Güneyin, dünyayı bir orman, varlığı "ayakta kalabilenler" üzerinden kurgulayan "yabanî bir siyasal aklın" karşısında, "insanî dilden" başka "tercihi" bulunmamaktadır.

III. Pax-Americana'nın Ekonomi-Politikliği

Amerika, modern dünya sisteminde vuku bulan siyasî ve iktisadî tüm küresel ilişkilerde, jeopolitik ve jeostratejik denklemlerde bulunarak ya da bulunmayarak tayin edici bir güç durumuna erişmiş durumda. Bugüne kadar bildiğimiz imparatorluk tasnifleri içerisinde, bir denklemin içerisinde bulunmadığı halde, o denklemde tayin edici zımnî bir otorite olarak bulunan başka bir hegemonik gücü yeryüzü tecrübe etmemiştir. Gelinek nokta, ne Amerika'nın ne de Amerika haricindeki dünyanın bizzat şekillendirdiği bir düzenek değil. Küre-

sel anlamda kapitalizmin dünya halklarına icbar ettiği bir netice. Bu düzenekte, zımnî imparatorluğun arkasındaki aslı güç kapital ve onun girift ilişkileridir.

Amerika'nın bizzat kendisi emperyal varlığının yeni yeni farkına varmakta, gerek sosyal ruh halinin gerekse siyasal zihninin şekillenmesinde bu nevezuhur elbisenin yükü altında ezilmektedir. Burada belki de en ciddî sorun tarihsel arka planı olmayan bir yükün, II. Dünya Harbinden sonra, bir şekilde Amerika'nın üzerinde kalmış olmasındandır. Yoksa Amerika'nın emperyal sosyal muhayyilesi diye elimizde olan en ciddî tarihsel kurucu hafıza, 1800'lerin sonunda Latin Amerika üzerinde kurduğu iktisadî tahakkümden ibarettir. Latin Amerika üzerindeki tartışmasız kontrolünün küresel bir açılımını 1945'e kadar beklemek durum da kalmıştır. Kapitalizmin vücuda gelip, kaba sömürgecilik sürecini geçip geriye kalan artı-değeri paylaşma kavgasına düşen Avrupa'nın, hegemonik anlamda son kozlarını oynadığı II. Dünya Harbi sonrası, Amerika adeta kendisini bir emperyal güç olarak bulmuştur. İki Dünya Harbi arasında felaketin eşliğine gelecek kadar ciddî bir iktisadî kriz yaşasa da I. Dünya Harbinden itibaren küresel bir güç olarak nereye doğru gittiğini idrak etmeye başlamıştır. 1990'larda 'Amerikan Yüzyılı' şeklinde ifade edilen geçtiğimiz asrın farkına, Amerika aslında tahmin edildiğinden çok daha önce varmıştır. Mesela 'Amerikan Yüzyılı' ifadesi ilk kez *Time* dergisinde, 1941'de Henry Luce tarafından kullanılmıştır. Luce, çok açık bir şekilde, Amerika'nın dünyanın en önemli ülkesi olduğunu söyleyip 'tüm gücümüzle dünyayı şekillendirmeliyiz' demektedir. Bunun bir hayal olmadığını ispatlamak istercesine, Amerikalı siyasî coğrafyacılar, II. Dünya Harbi öncesi, Roosevelt'e "Amerika'nın Avrupa haritasını" bile çizmişlerdir.

Yalnız bu muhayyel haritalar, Avrupalı muhayyileden ciddî bir farklılık içermekteydi. Amerika, tıpkı Latin Amerika'da yaptığı gibi, savaş sonrası çizdiği haritaları bir toprak jeopolitiğinden ziyade, kendi kapitalini yeniden ve en hızlı şekilde üretebileceği, dolaştırabileceği

Amerika, tıpkı Latin Amerika'da yaptığı gibi, savaş sonrası çizdiği haritaları bir toprak jeopolitiğinden ziyade, kendi kapitalini yeniden ve en hızlı şekilde üretebileceği, dolaştırabileceği bir jeoekonomik harita çizdi.

bir jeoekonomik harita çizdi. 1945-1991 arası bu harita üzerinde Amerikan kapitalinin küresel kapitali kendi cazibesıyla yönettiği, soğuk savaş modeliyle birçok by-pass operasyonunun yapıldığı dönem oldu. 1991 sonrası ise Amerikan kapitaline cazibe yaratmak için kurgulanmış olan küresel düzeydeki askerî konuşlanma anlamını yitirme sürecine girdi. Zaten 1970'lerden itibaren Amerikan kapitalinin sızıntıları ve artezyenleri olarak görev ifa eden bölgesel kapital de (Uzakdoğu) kendini ciddî anlamda toparlamış, neoklasik yaklaşımın monopol olduğunu iddia ettiği birçok sektörde, yeni isimler olmasına rağmen devler piyasasından ciddi ciddi pay almaya başlamış, hatta bununla da yetinmeyip bizzat cazibenin anavatanına kadar mamullerini ulaştırıp girdikleri rekabetten zaferle çıkmaya bile başlamışlardı. Amerika bu sızıntıların kendi askerî gücünü ve küresel anlamda doları finanse ettikleri sürece, yerli kapitalinin içerisine eklemelerinden bir rahatsızlık duymadı. Aksine bu artezyen kapitalin, Amerika'daki kapitalin cazibesine aykırı bir istikamet izlemesinin kendisinin intiharı olduğunu bildiğinden, bizzat destek bile verdi.

1945-1991 arasında, Amerikan dış politikasının Sovyetler merkezli olduğu yanılısamasına

müptela olanlar, ancak 1990'ların sonuna doğru imparatorluğun gerçek haritasını fark edebildiler. Öyle ki Amerikan askerî harcamaları ve militer bir imparatorluk inşa süreci, Sovyetler çökerken azalmadığı gibi, daha sonraları da artan bir ivmeyle devam etti. Sovyetlerin çöküşü, Amerikan imparatorluğunu, küresel anlamda kapitalinin korunması için yeni bir plan üretmekle baş başa bıraktı. 11 Eylül ya da Sovyetlerin çöküşünden on yıl önce hecelenmeye başlanan İslamî fundemantalizm, Amerikan imparatorluğunun kaçınılmaz olarak icat etmesi gereken bir kurgu halini aldı. Bu kurgunun vücuda gelmesi aslında pek kimseyi şaşırtmışa da benzemiyor. Lakin yaşanan yeni düzeneğin dinamiklerinin neler olduğu konusunda zihinler yeterince berrak da değil. Bunun en büyük sebebi, 1945-91 arasında, yerkünün küreselleşme öncesi, birçok ülkenin hat-

Bugün Amerika'nın bir imperium olarak izlediği siyasetin, Viktoryanların Hindistan'ı sömürürken kullandıkları serbest ticaret mafsalından, Fransızların Kuzey Afrika'yı, Karaippler'i kolonize ederken dilinden düşürmediği beyaz adamın medenileştirme misyonundan çok da farklı bir tabiatı olduğunu iddia etmek zordur.

ta bölgenin kendi sığınacakları jeopolitik ve jeoekonomik mahzenleri vardı. Bugün ise, yaşanan finans ve iletişim küreselleşmesi sonucunda ortodoks iktisadî teorisinin süslü vaatleriyle, liberal politik duruşun gayri siyasal gömleğini sorgusuz sualsiz giymiş olduklarından, birçok ülke küresel finans kapitalizmine teslim olmak ile yok olmak arasında bir kıskacın içerisinde kendilerini buldu. Böylesine girift bir ağın sosyal arkaplanı, yani protestan-katolik dünyanın çekişmesi, Yahudilerin bu denklemdaki yeri, Batının bir bütün olarak kendisini yeniden konumlandırma çabalarını bir an için

unutsak bile-- varılan son nokta, Amerikan imparatorluğunun, dolayısıyla dünyanın nasıl bir istikamete doğru şekilleneceğine dair yakıcı suali önümüze getirmektedir.

Amerika'nın bugün geldiği son nokta, İngiliz Lordu Palmerston'un İngiltere'nin hegemonik gücünün zirvesindeyken ifade ettiği: 'Eğer mümkünse kuralsız ticaret, gerekliyse kuralına göre ticaret' siyasetinden farklı bir yer değil. Bu noktada sözde gerildiği söylenen Amerika-Atlantik ilişkilerine de değinmeden geçmemiz mümkün değildir. Bu 'son dönem sorunlu' ilişkilerin iki çehresi bulunmaktadır: Birincisi, Avrupalı "beyaz adamın" Amerikalı "beyaz adamın" kabalığına ve siyasetin zarafetine hâkim olamamasına dair şikâyetleri. İkincisi ise Avrupa kapitalinin, Amerikan kapitalinin hareket haritası boyunca mahkûm olduğu pozisyonun üstüne, önümüzdeki elli yıl içerisinde hızla yükselen doğulu sızıntı ve artezeyen kapital karşısında da iyice köşeye sıkışacağı endişesidir. Avrupalı beyaz adamın birinci şikâyeti kesinlikle anlamsızdır. Bugün Amerika'nın bir *imperium* olarak izlediği siyasetin, Viktoryanların Hindistan'ı sömürürken kullandıkları serbest ticaret masalından, Fransızların Kuzey Afrika'yı, Karaippler'i kolonize ederken dilinden düşürmediği beyaz adamın medenileştirme misyonundan çok da farklı bir tabiatı olduğunu iddia etmek zordur. Hatta Napolyon'un Mısır'da, İngilizlerin Irak'ta dağıttıkları fermantar, neredeyse Amerika'nın yüzyıl sonra Irak'ta kullandığı söylemle aynıdır. Aynı şekilde tedirginlik doğuran ikinci nokta da tıpkı Avrupa'nın hegemonik gücün zirvesinde olduğu dönemlerde, öbek kapitalin kendisini farklı coğrafyalarda yeniden üretmesinin önüne geçemediği gibi, kapitalin tabiatından kaynaklanan ama ekonomi-politik tarafından da şekillendirilen gayet tabii bir neticedir.

Amerika'nın dünya-sistemindeki paradoksal durumu, küresel ölçekte faaliyet gösteren,

rekabet edilebilecek güçler olmaktan çoktan çıkıp dev[let]ler haline dönüşmüş şirketleri andırmaktadır. Küresel şirketler, dünyanın daha önce hiç şahit olmadığı bir hızda, kalitede, standartta ve yaygınlıkta üretim yapıyorlar. Daha önce hiç girmedikleri piyasalara, tüketim gruplarına, kelimenin tam anlamıyla dünyanın tüm halklarına mallarını ulaştırıyorlar, satıyorlar. Tüm piyasalarda 'onların' koyduğu standartlar temel ölçü haline geliyor, yerel kültürler ve toplumsal yapı kendisini bu 'ürünlere' benzeten bir tekâmül yaşıyor. Bütün bu 'harika' tabloya rağmen aynı şirketler ciddi krizlerin içine giriyorlar. Kriz 'gereğinden fazla üretim', 'gereğinden fazla yayılma', 'üçüncü dünyanın sırtından finanse ettikleri yatırımlardan elde ettikleri ürünleri yine üçüncü dünyaya satmanın getirdiği çelişki' ve hepsinden önemlisi bir kanser ideolojisine müptela olmuş sınırsız, ölçsüz 'büyüme ve biriktirme' şeklinde işleyen küresel kapitalizm başka çözümler aramaya mecbur kalıyor. Tıpkı kapitalizmin 'kapasite ve talep fazlası üretimi' gibi Amerikan imparatorluğu yeryüzüne milletlerarası sistemin var olduğu söylenen "dengesine" bozguncu bir 'fazla güç' ile müdahil oluyor. Tek hegemonik güç olmanın yarattığı bu 'artı güç', tıpkı kapitalizmin 'artı değeri' emeğe dağıtarak daha adil bir sisteme doğru yol almak istememesi gibi ABD de Dünya-Sisteminde daha adil bir denge unsuru olmak yerine 'gücün istismarını' tercih ediyor. Üçüncü Dünya ve çevre ülkeler var olmak için 'yoklukla boğuşurken' hayatlarının her safhasında bir 'Amerikan bolluğu yaşıyorlar". Yeryüzü, talebinin çok ötesinde bir Amerikan fazlalığıyla, arzıyla muhatap olmak zorunda kalıyorlar. Unutulmaması gereken bu talep fazlası arz, salt buna katlanmak zorunda olanların meselesi değil, bizzat bu aşırı arzı oluşturan ve Dünya halklarını iktisadî, siyasal ve sosyal olarak zora ki bir tüketime zorlayanların da ana sorunudur. Amerika, talep fazlası iktisadî arzının tüketilmesinin yanı-

na bugünlerde (talep fazlası) siyasî arzı da eklemiş bulunmakta. İkisini aynı ajandaya koymak, Amerika istese de istemese de varlığını 'imparatorluk' şekline dönüştürmek anlamına gelmektedir.

Amerikan askerî gücünün Roma'nın, Cengiz Han'ın ve Napolyon'un ordularına benzer bir şekilde nerdeyse yeryüzünün ayak basılmadık bir yeri kalmayacak şekilde yayıldığı bir zaman dilimine şahitlik ediyoruz.

Amerika, ibresini geri döndürmekte, rotasını değiştirmekte çok ciddi bir şekilde zorlanacağı bir imparatorluk mecrasına girmiş bulunmaktadır. Bu mecranın, Amerika iç dengeleriyle sorgulanabileceğini, ancak kolay değiştirilemeyeceğini görmemiz gerekiyor. Amerika'yı 'imparatorluk' haline getiren kendi sakinini olduğu kıtasal-mahalli değil, bizzat 'deniz aşırı' kurduğu 'güç ağıdır'. Amerikan askerî gücünün Roma'nın, Cengiz Han'ın ve Napolyon'un ordularına benzer bir şekilde nerdeyse yeryüzünün ayak basılmadık bir yeri kalmayacak şekilde yayıldığı bir zaman dilimine şahitlik ediyoruz. Soğuk savaşın bitiminden bu yana asker sayısını üçte bire yakın azaltırken, lojistik olarak yayılmacılığını birkaç kat katlayan bu dev imparatorluk, silahlı gücüne yıllık 300 milyar doların üstünde harcama yapmaktadır.

Soğuk savaşın ardından (II. Dünya savaşı hariç) 98 000 Amerikan askeri Avrupa'yı kendisine mekan etti. Sovyetleri durduran Amerikan askerî gücü, Avrupa'ya faturayı ucuza çıkarıncıydı. Almanya'da 5600 asker ve 60 savaş uçağı, İtalya'da 12400 asker, İngiltere'de Greenham Common üssü kapatılsa da 9200 asker, Belçika, Yunanistan, Hollanda, İsveç, Portekiz ve İspanya'da 8300 piyade, denizci, pilotu bulunmaktadır. Avrupa'daki bunca askere ilave-

ten Akdeniz, Amerikan 6. Filosunun devriye gezdiği bir deniz haline dönüştü. Balkanlardaki katliamlar ve savaş sonrası 2000'in üstünde, Kosova'da 5000'in üstünde, Macaristan ve Makedonya'da ise 1000'e yakın Amerikan askerî istikrar gücü olarak kaldı. Hiroşima ve Iwo Jima katliamlarından sonra Japonya 18000 asker ve 84 savaş uçağını kabul etmek zorunda kaldı. Bu rakam sadece Japonya'yla sınırlı kal-

Amerikan imparatorluğunun küresel şirketlerinin bile çekildiği topraklar iflah olmaz bir girdabın içine girdiği bir zaman diliminde, dünya-sisteminin içine sürüklendiği "serseri" akışa karşı insanlığın "ortak iyisinden" yükselen bir dalga kıran olmak zorundadır.

madı. Uzakdoğu'daki adalarda 7. Filo ve 20000 denizci devriye gezmeye başladı. Güney Kore'de 37000 Amerikan askerî 'şer ekseninin' parçası ilan edilen Kuzey Kore 'tehdidine' karşı konuşlandı. Bu tablodan Pasifik'in nasibini almaması beklenemezdi. Guam, Diyeo Garsiya, Avustralya, Tayland, Filipinler ve Doğu Timor'da Amerikan askerleri sürekli bir şekilde yerleşmiş durumdadır. Bahama ve Virgin adaları, Porto Riko, El-Salvador, Kolombiya'ya da farklı sebeplerle yerleşen Amerikan ordusu, Ortadoğu'da kaosun istikrarı için bulunurken, Afganistan işgali ile Orta Asya'ya, Rusya ile Çin-Hindistan ekseninin arasına da konuşlanmış oldu.

Bu listeyi 59 ayrı ülkeye ulaşacak şekilde uzatmak mümkün. Toynbee'nin "Amerika ve Dünya Devrimi"nde tesbit ettiği üzere, Pax-Americana'nın Pax-Romana veya Pax-Britanya'dan bir farkı yok, tıpkı 'Roma'nın temel felsefe olarak kullandığı, siyasî üstünlüğünü kendi dünyasında idame etmek ana hedeftir. Yaşlı yeryüzü, Amerikan silahlı imparatorluğunun jeopolitik ve jeoekonomik bir intizam içinde yayıldığı mekân haline dönüşmüş du-

rumda. Bu yeni-Roma düzeninde tıpkı eskisinde olduğu gibi, asıl hedef siyasi üstünlüğün yabancı topraklarda sağlanması değil, bizzat yabancı addedilen toprakların bir şekilde imparatorluğun teritoryal kontrolüne girmesi şeklinde gelişti. Bu, 19. yüzyılda deniz kuvvetlerinin sağladığı güçle imparatorluğunun zirvesini yaşayan Büyük Britanya'nın, Akdeniz'den Suez'e ve oradan Hindistan'a; Güney Asya, Uzak Doğu ve Pasifik; Kuzey Amerika ve Karebiyan; Batı Afrika ile Güney Atlantik'i 35 ayrı ülkeye ve koloniye uzanan askerî üslerle istila etmesinden farksız. Bu durum akla şu suali getirmektedir: Amerikan imparatorluğu da Büyük Britanya'nın deniz aşırı silahlı gücüyle simetrik bir yayılma, yükseliş ve düşüş mü gösterecektir? Böylesi bir çöküşü tarihsel olarak okumakta bir zorluk yok. Üzerinde kafa yormamız gereken konu, ne Roma'nın çöküşüne ne de Büyük Britanya'nın tarihten imparatorluk anlamında silinmesine pek benzemeyen bugünkü dünya sisteminin doğuracağı ve tüm insanlığı gerçekten derinden etkileyecek sonuçlardır. Öyle ki ne Roma ne de Britanya bugün olduğu kadar küresel entegrasyonun -karşılıklı bağımlılıklar ve iletişimin hüküm sürdüğü bir dünyada imparatorluklarını yükseltip batırmadılar. Her iki imparatorluğun da çekildiği topraklarda insanoğlu kaldığı yerden devam edebileceği potansiyeli, ham maddeyi ve inşa edebileceği sosyal, siyasal sistemi bir şekilde buldu. Bugün yeni-Roma'dan sonra aynı tabloyu görüp göremeyeceğimiz şüphelidir.²⁴ Amerikan imparatorluğunun küresel şirketlerinin bile çekildiği topraklar iflah olmaz bir girdabın içine girdiği bir zaman diliminde, dünya-sisteminin içine sürüklendiği "serseri" akışa karşı insanlığın "ortak iyisinden" yükselen bir dalga kıran olmak zorundadır. Aksi takdirde, dünya'nın bu kadar fazla "Amerika" bolluğunu taşıması mümkün gözükmemektedir. Yukarıda sıraladığımız askerî üslerin neredeyse hemen hepsi savaş sonrası kurulmuş ve bir daha yerin-

den oynamamış üslerdir. ABD, bugün bu listeye, Irak'ta yeni dört üs eklemektedir. Amerikanın kurduğu üsleri sürekli hale getirmesine en iyi örnek Hispanik-Amerika savaşı ardından yerleştiği Küba'daki Guantanamo üsüdür. 11 Eylül sonrası ise Orta Asya'ya uzanmanın mutluluğunu yaşayan Pax-Americana, Hindistan denizindeki hayatî Diyego Garsiya deniz üssüne bağlantı noktası sağlayacak olan Pakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Afganistan'a da yerleşmiş bulunmaktadır.

Bu 'güç ağı' Amerika'nın hem üstünlüğünün hem de zafiyetinin birleştiği denge hali ve mekânlarıdır. Denge hali nerdeyse tamamen iktisadî dalga boyuna, jeopolitik üstünlüğü ise askerî tahakkümüne bağlıdır. Amerika'nın yükselişini doğru okumak, Avrupa'nın yükselişinden ayırabilmeyi icbar etmektedir. İzolasyonizm ve müstesna olmak, sanıldığı gibi aksine, Amerika'yı Amerika yapan tüm güçlerin belki de en önemlisidir. I. Dünya Savaşından başlayıp 1970'lere doğru hegemonik zirvesine çıkan Amerika, birçok sosyal bilimcinin beklemediği kadar keskin ve lineer yükseliş gösterdi. Amerika, kendisinden önceki tüm yeryüzü iktidar ve güçlerinden farklı bir biçimde, özel sektörün kâr motorunu çok başarılı bir şekilde yönetmeyi başarıp dünyaya siyasî ve tarihsel bir borcu olmamanın üstünlüğüyle birleştirmeyi beceren bir politik ekonomi geliştirmiştir. Bu politik ekonomi, ABD'yi I. Dünya Savaşı sonrası tüm şartlarını kendisinin tayin hakkına sahip olduğu, tek kreditör ülke yaptı. Savaş sonrası, harbin galipleri de mağlupları da kendilerini Amerikan kredisine muhtaç vaziyette buldular. ABD ise bu fırsatı olabilecek en iyi şekilde kullanarak,²⁵ 1970'lere kadar olan dönemde, Amerika devlet çıkarlarını şirket kapitalizminin arzularına teslim etmedi. O tarihlerde sıraladığımız refleksleri veren siyasal akıl, 'korunmacı iktisa-

dî' büyüme taraftarı olan, Cumhuriyetçi ve Demokrat damarlardı. İlginç bir şekilde, II. Dünya Savaşı sonrası, coğrafi olarak zaten bir izolasyon yaşayan Amerikan tecrübesi, kökleri 1840'lara kadar götürülebilecek bir 'korunma' telaşı içine girdi. Bu telaşın sosyo-kültürel kökleri ayrı bir tartışma konusu olmakla beraber, iktisadî hayata ve Amerikan ticaretine yansıması da yeterince etkilidir. Avrupa'nın Amerikan 'rüyasını' ve dolayısıyla Amerikan iktisadî sistemini bozacağına çok ciddi bir şekilde inanmış siyasal akıl, II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan maliyeti ödemeye bile yanaşmadı. Sebep çok basittir: "Bu bizim kavgamız değildi!". Aynı siyasal akıl, uzun tartışmalar sonucunda, Avrupa'nın savaş sonrası kalkınması için 12 milyar dolar kredi vermeyi kabul etti. Ama krediyi aynı zamanda salt siyasal yatırım olarak görmedi, mümkün olduğunca Avrupa'nın tüm kavgalarından uzak durmaya çalıştı. Başkan Wilson, altını çizerek bu kredinin '*sadece ticarî*' olduğunu söyler. Amerikan sosyal felsefesi, ayrıksı duruşunu bir kez daha göstermiştir.

Amerikan iktisadî korunmacılığı özünde, Avrupalı devletlerin askerî harcamalarını azaltmayı, yaşam standardını düşürmeyi tavsiye eden, bu şekilde paranın dışarı akışının önünün açılmasını ve fiyatların düşmesini sağlayarak dünya ödemeler dengesinin yakalanmasını beklemekten ibaretti.

Savaştan Dünyanın kreditör ülkesi olarak çıkan ABD, 1970'lere kadar, bu gücünü siyasal bir dile dökmemiş, istikrar merkezi oluşunu uluslar arası ilişkilerde beklendiği kadar (Avrupa gibi) kullanmamıştı. Verdiği borçları yeni borçlarla büyütüp bağımlı ülkeler oluşturmak, gümrük duvarlarını indirtip ihracatını artırmak ya da tahsilatı zamanında yapmak için fazladan bir çabanın içine girmemiştir. Bütün bunların tek bir sebebi vardır. Amerika,

Avrupa'nın parçalanmasını, son imparatorluk iddialarının çöküşünü seyretmiş; kendisini ekonomi-politik olarak zorlayacak bir Avrupa'yı diriltmek istememiştir. Bu tablo II. Dünya Savaşına, Amerika'nın alacaklarını tahsil edemeyeceğini hissettiği döneme kadar, aynı şekilde kaldı. Amerikan iktisadî korunmacılığı özünde, Avrupalı devletlerin askerî harcamalarını azaltmayı, yaşam standardını düşürmeyi tavsiye eden, bu şekilde paranın dışarı akı-

Amerika'nın dünyaya, öncelikle kendi mallarını alacak parayı vermesi gerekiyordu. Mesele bu paranın, yani kredilerin hangi formda açılacağı değil, hangi şartlarda verileceğiydi.

şının önünün açılmasını ve fiyatların düşmesini sağlayarak dünya ödemeler dengesinin yakalanmasını beklemekten ibaretti. Başka bir şekilde ifade edersek, ABD bir taraftan hiçbir şekilde ticarî bariyerlerini aşağı çekmeyeceğini ilan ederken, borçlu ülkelere ne pahasına olursa olsun borçlarını ödemelerinin yeniden istikrarı yakalamanın tek yolu olduğunu söylüyordu. Biraz önceki cümlemiz kabaca 'IMF ne yapar, ne yaptırır?' sorusunun de cevabıdır. Savaş sonrası dönemlerde Amerikalı özel finansörlerin, Alman hükümet birimlerine yeniden yapılanmak üzere açtıkları krediler, Alman merkez bankası tarafından savaş öncesi ve sonrası alınan borçları ödemek üzere kullanılıyordu. Bu adeta çıkışı olmayan bir labirenti andıran durum, ya iflas ya da kreditor ülkenin bu alacakları siyasal bir dile ve jeopolitiğe dökmesi anlamına gelmektedir. Britanya'nın sömürgecilik yıllarında, kolonilerine, İngiliz sanayisinin ihtiyaçlarına göre üretecekleri, önceden belirlenmiş ürünler için açılmış kredilerin ne tabiatı ne de ölçeği, ABD'nin II. Dünya Savaşı sonrası izlediği 'dünyanın bankerliği' ile kıyaslanmayacak düzeydedir. Bu yeni durum, bugünkü küresel finans kapi-

talizminin ana tabiatını şekillendiren ve ABD'nin finansal olarak 'dokunulmaz' hale gelmesini sağlayan vakianın başlangıcıydı. Yeni emperyalizm, bu taktik ile dünya ülkelerini ABD'nin uydu devletleri haline dönüştürürken, dışardan gelecek 'doğrudan' yatırımları ürünlere koyduğu korunmacı gümrük duvarlarıyla engelliyor, izolasyonun bozulmasına müsaade etmiyordu. Oysa ABD, hangi ülkenin hangi şartlarda borçları geri ödeyebileceğine, hangi malların borçlarına karşı, ithal edilebileceğine karar verecek güçteydi. Fakat Amerika bunların hiçbirisini şart koşmadı, hatta borçlu ülkelerin ABD mallarını ithal ederek borçlarını ödemelerine bile büyük oranda müsaade etmedi. Amerikalı özel finansörlerin borçlu ülkelere yatırım yapmasına ya da mülk edinmesine de izin verilmedi. Bütün bu ilginç gözükten tavırların bir sebebi vardı: ABD izolasyonist politikalarıyla sadece kendisinin müstesnalığını sosyal ve siyasal olarak korumakla kalmadı, bütün Avrupa'yı, dünya ekonomisinden ve ticaretinden bir süreliğine tamamen önemli bir [f]aktör olmaktan çekilmeye zorlamış oldu.²⁶ Bu başarı Amerika için her şeyden daha önemliydi. Avrupa yeniden dirilse bile karar merciini kaybetmiş bir şekilde, ancak ABD imparatorluğunun çizdiği sınırlar içinde küresel ekonomiye müdahil olabilirdi. Bu politika belki Avrupa'ya karşı işe yaradı ama 1929 krizini takip eden dönemde, ABD'nin nevi şahsına münhasır iktisadî duruşu doğal olarak diğer ülkelere de yayıldı. Birbiriyle yeterince bağlantılı olmayan, öbek-kapital birikimi ve ulus devlet ekonomilerinin üremesine sebep oldu. 1930'lar dünya ödemelerinin alt-üst olduğu, gümrük savaşlarının zirveye çıktığı, bunalım dönemi olarak geçti. ABD merkezli istikrarlı bir dünya ekonomisi yaşadığı yönsüzlüğü aşamadı, ABD izolasyona gömülürken dünya kendi kendine yetebilen ülke iktisadî modeline kaymak zorunda kaldı.

II. Dünya Savaşı sonrası ise Amerikan yaklaşımını farklılık göstermeye başladı. 1929 krizinin verdiği tecrübe ile ülke içinde işsizliği engellemek için ihracatın artması gerekiyordu. Amerika 'müstesnalığını' kırmak zorunda kalıyor, savaş sonrası ihracat yapmayı planladığı ülkelere savaş borcu çıkarmıyordu. Amerika'nın dünyaya, öncelikle kendi mallarını alacak parayı vermesi gerekiyordu. Mesele bu paranın, yani kredilerin hangi formda açılacağı değil, hangi şartlarda verileceğiydi. Savaşın getirdiği tecrübeyle, Truman uluslararası ticaretin özel sektör aracılığıyla '*laissez-faire*'den sapmaksızın yeniden hayata geçmesi için 1946'da çalışmalara başlar. *Laissez-faire*'den kasıt, savaş sonrası özel sektör aracılığıyla finanse edilecek Avrupa'nın 'eski kavgalarına' geri dönmek şartı ile Amerikan ihracatına evet diyerek var olan borçlarını ödemek kaydıyla, küresel ödemeler dengesinin -ABD lehine- yakalanmasıydı. Kaybettiği kolonileri üzerindeki iktisadî gücünü kontrol edemeyecek durumda olan Avrupa'nın, bu 'doğal' pazarının kendisiyle beraber '*laissez-faire*'e uygun olarak ABD'ye açıldığını da hesaba katarsak; Amerika'nın I. Dünya Savaşından başlayıp devam ettirdiği 'ekonomi-politiğin' sınırlarını daha iyi idrak etmiş oluruz. 19.yy.da Amerikalı sanayicilerce şiddetle karşı çıkılan *laissez-faire*, savaş sonrası Amerika'nın iktisadî tahakkümünü oluşturan yolun ana taşlarından birisi haline geldi. Özellikle Avrupa'nın Ortadoğu ve Yakın doğudaki sömürgelerindeki petrole ABD'nin ortak olmasını sağlayan *laissez-faire*, Amerika'nın dış ticaret fazlası oluşturmasıyla çok güçlü bir satın alma gücüne erişmesini sağladı. Oluşan bu fazlanın yarattığı 'artı kapital' Dünya Bankası, EximBank ve kamu bankalarına aktararak, hâlihazırda devam eden döngünün büyümesinde kullanıldı. 1970'lere vardığımızda ABD komünist-bloğun dışındaki bütün ekonomilerde ciddi söz sahibi olmuş durumdaydı. Bu düzenek elbette aynı ivmede devam etme-

di. ABD'nin izolasyonist iktisadî politikalarında ve gümrük duvarlarında nerdeyse hiçbir değişme olmamış, deniz-aşırı özel yatırımcıları ABD'nin mallarının ithal hacmini artıracak kadar büyüklükte finans oluşturmamış, IMF ve Dünya Bankası, ABD kendi piyasasını rekabete açmadığı sürece ancak belli bir noktaya kadar bu finansı sağlayabilmiştir. Sonuç, Amerika, tıpkı savaş yıllarında Latin Amerika'nın altınlarını silip süpürdüğü gibi Avrupa'nın da geriye kalan altın rezervlerini tüketti. Dünya altınının 4/3'ü ABD'de toplandığı bu dönemde, diğer ülkeler de çözümü 'korunmacı' bir ekonomide aramaya başladılar.

ABD için işlemeyen 'serbest ticaret' onlar için de işlememeliydi. Bu dönemde özellikle İngiltere aşırı değerli Strelin'i ile adeta iflasın esiğine gelmişti. Kriz, Amerika'nın kreditor pozisyonunun artık faydadan zarara doğru ilerlemesinden kaynaklanıyordu. Böylesi bir

Sonuç, Amerika, tıpkı savaş yıllarında Latin Amerika'nın altınlarını silip süpürdüğü gibi Avrupa'nın da geriye kalan altın rezervlerini tüketti. Dünya altınının 4/3'ü ABD'de toplandığı bu dönemde, diğer ülkeler de çözümü 'korunmacı' bir ekonomide aramaya başladılar.

krizin eşliğinde bile Amerikan kongresi, Marshall planını uzatacak bir politikaya yeşil ışık yakmadığı gibi, dış yardımlara ve kredi dağıtımlarına sıcak bakmıyor, ülke içi harcamalara daha fazla önem veriyordu. İzolasyonist sosyal refleks yine ortaya çıkıyor, uzun vadede kazanacağını bilmesine rağmen, dış dünyadan kaybetmek pahasına bile olsa uzak durmaya çalışıyor, ülke içi çıkartları ajandasında ön sıraya koyuyordu. "Bu durum 'komünizm tehlikesinin' yayılmasını nasıl önleriz?" suali ABD'nin başını ağrıtan kadar devam etti. Sovyet bloğunun genişlemesini önlemek için dış yardım paketleri yeniden açılmaya

başladı. Garip bir dilemma olan bu durum, bir anlamda da zenginliğin ve kapitalist birikimin kısa bir dönem için de olsa yaşadığı aciziyetti. Dünya tarihinin daha önce hiç görmediği bir seviyede fazla veren ABD ekonomisi, uluslararası piyasaya ihracat yapmak için dış ticaret bilanço açığına ihtiyaç duyuyordu. ABD'li özel sektör finansörleri, kredi borçlarını ödeyecek parası olmayan Avrupa ve üçüncü dünyaya kredi satmaya yanaşmayınca görev, ABD hükümetine kalıyordu. Kore Savaşı, NATO'nun genişletilmesi ve askerî harcamalar bir süreliğine ABD'ye dış ticaret bilanço açığı veriyse de bu durum fazla uzun sürmedi. ABD'nin kendisini özel sektörle karıştıran politikaları, devletlerin emperyal askerî harcama ve konuşlanmalarının şirket kapitalizminin harcamalarından farklı olduğunu anladığı döneme kadar devam etti. Bütün şartlar, Amerika'nın izalasyonist politikalarına bir son vermesi, daha öz bir ifade ile ithalat yapmasını icbar ediyordu. Aksi takdirde tıkanmış olan dünya parasal likiditesi tek bir çözüm yolu bırakıyordu. Eğer ABD ithalat yapmayacak, gümrük duvar-

Amerika'nın yabancı merkez bankalarına olan borcu, hazinedeki altın değerini geçmek üzereydi. Denklem kelimenin tam anlamıyla tersine dönmüş, isteyerek büyütülmüş olan dış ticaret bilanço açığı, Vietnam Savaşıyla 'kapatılması' gereken bir açığa dönüşmüştü.

larını aşağı çekmeyecekse, o halde, tek standart haline dönüşmüş olan Amerikan dolarının dünya piyasasında dolaşmasının başka bir yolunu bulmalıydı. Çünkü ABD, dış ticaret bilanço açığı vermeye başlamadığı sürece küresel finansal sistemin çalışması mümkün değildi. Bu aynı zamanda bu küresel sistemin merkezinin de bir süre sonra işlevsiz hale geleceğinin işaretiydi. Askerî harcamalar bu görevi ifa etti. Kimsenin ABD'nin çıkışına izin

verdiği dolarları, başka bir yolla yeniden toplayacağına şüphesi yoktu. 1960'lara erdiğimizde, Amerika'nın yabancı merkez bankalarına olan borcu, hazinedeki altın değerini geçmek üzereydi. Denklem kelimenin tam anlamıyla tersine dönmüş, isteyerek büyütülmüş olan dış ticaret bilanço açığı, Vietnam Savaşıyla 'kapatılması' gereken bir açığa dönüşmüştü. Amerika, uluslararası finansal sistemde bir 'devlet olarak var olduğunu' hissettiği bu dönemde, özel sektörün zararına da olsa vazgeçebileceği harcama ve yatırımlar gibi askerî harcamalarını kesemeyeceğini geç de olsa fark etmiş oldu. I. ve II. Dünya Savaşlarıyla Avrupa'yı iflas ettiren askerî harcamalar bu kez Vietnam Savaşıyla ABD'yi tehdit ediyordu. 1968'e vardığımızda ABD hazinesindeki altın miktarı, 10 milyar dolar tabana düşmüş ve hazine altın satışlarını yasaklamak zorunda kalmış, dünya merkez bankalarından da ellerindeki doları altına çevirmemelerini istemek zorunda kalmıştı. Üç yıl sonrasında Nixon, bu yasağı resmi bir hale getirmek zorunda kalacaktı. Bu yeni bir devrin başlamasıydı. Dolar standardı, Amerikan devleti hazine bonosuyla yer değiştirmişti. Dünyanın geriye kalan devletleri ellerindeki dolarla altın almak yerine, ABD hazine bonosu almak durumundaydılar. ABD dışındaki merkez bankaları, doğal olarak dolar fazlası vermeye başladılar. Bu fazlalığı, bilanço açığı veren dünyanın en büyük kreditorüne satarak kapatmaya çalışıyorlardı. Fakat altın yerine ABD hazine bonosu almak, ABD'nin açığını azaltmıyor aksine büyütüyordu. Askerî harcamalarda hiçbir kesintiye gitmeyen ABD, açığın büyümesinden -normalde- kaynaklanacak sorumluluğun da altına girmiyordu. Bu harcamaları finanse etmek için kendi halkına ve ekonomisine vergi yükü getirmek bir yana; dışarıya sattığı hazine bonoları sayesinde Soğuk Savaşın (olmazsa olmaz iktisadî) vergisi yabancılarca ödenirken, Vietnam ve Latin Amerika işgalleri ise dünya-

nın merkez bankalarınca finanse edilmiş oldu. Merkez bankaları kendi resmi rezervleri için yalnızca iki şeyi ararlar: Likidite ve güven. Amerika'nın I. Dünya Savaşından başlayıp kurduğu finans düzeneği, dünya merkez bankalarına, likiditenin ve güvenin korunması adına, Amerikan hazine bonolarından başka bir seçenek bırakmamıştı.

Konvansiyonel iktisadî yaklaşım, açık veren ülkelerin acil olarak faizleri yükseltmesini, kamu harcamalarını kesmesini ve ülke içi büyümeyi engellemesini ister. Tıpkı Britanya'nın imparatorluk yıllarında elinde biriken fazlanın özel sektör aracılığıyla dışarıda harcanmaya ve yatırılmaya başlanmasıyla, sömürgelerinde askerî harcamalarını karşılamayacak duruma gelip imparatorluğun ömrünü daha fazla devam ettirememesi gibi. Lakin Amerika için düzenek bu şekilde işlemedi. İngiltere'nin sosyal ve askerî müdahaleciliğinden farklı bir vakıa olan Amerikan tecrübesi, I. Dünya Savaşı sonrası nasıl Milletler Liginden uzak durduysa, Birleşmiş Milletlere, Dünya Bankası ve IMF'ye veto şartıyla müdahil olduysa, bu açığına da farklı bir mekanizma ile düzenleme yoluna gitti. 1968-73 arasında 50 milyar dolar açık veren ABD, dünya merkez bankalarına tam da aynı miktarda hazine bonusu satmıştır. Birçok özel yatırımcı, Amerikan borsalarının fazla kazandıran getirisinden dolayı hazine bonolarından vazgeçerken, merkez bankaları borsaya göre daha az kazandıran hazine bonusu almaya devam ettiler. Amerikalı yatırımcıların dışarıda harcadıkları para da bir şekilde dönüp tekrar ABD hazine bonosuna dönüşerek sistemi beslemiştir. Amerikalı stratejistlerin, özellikle Chicago Okulu'ndan isimlerin, dünya piyasalarında var olan düzeneği bozmaya kalkmanın, ABD'den ziyade diğer dünya ülkelerine zarar vereceği fikrine dair fikre tamamen ikna olmalarıyla göze alınamayacak bir risk kalmamıştı. Doların veya ABD hazine bonosunun güçlülüğü/zayıflığı Amerika'dan fazla dünya-

nın üstüne düşmesi gereken bir sorundu. Dış ticaret bilanço açığı öyle bir sistem halini alır ki artık yokluğu, yani federal borcun bizzat ABD tarafından finanse edilmesi, ABD için eflasyon tehlikesi vermektedir. Oysa yabacıların finanse etmesiyle bu tehdit de çok ciddi bir sınıra erişememektedir. Küresel finansal dengenin yegâne teminatı yine küresel ödemeler dengesizliğinin ABD lehine korunmasından geçmektedir. Amerika borçlarını altınla ödemek zorunda kalmadığı-veya dövizle- sürece yabancı devletlerin dolarlarıyla borcunu sorunsuz finanse edebilmektedir.²⁷ 1971'de doları desteklemekte isteksiz davranan merkez

Küresel finansal dengenin yegâne teminatı yine küresel ödemeler dengesizliğinin ABD lehine korunmasından geçmektedir. Amerika borçlarını altınla ödemek zorunda kalmadığı-veya dövizle- sürece yabancı devletlerin dolarlarıyla borcunu sorunsuz finanse edebilmektedir.

bankalarından dolayı yaşanan %10'luk devalüasyon ABD içinde sorun yaratmışsa da, Amerikalı yatırımcıların ABD dışındaki varlıklarına da %10 değer kattığından ciddi bir boyuta ulaşmadan aşılıyordu. 1970'lerde küresel anlamda entegre bir finans sistemi ortada yokken bile bu denli avantajlı olan ABD, bugün küresel finansal liberalizasyonun neredeyse büyük oranda tamamlandığı bir dünyada "Washington Konsensüs"ünün sadece "Washington" kısmının sürekli kazandığı bir tahakküm sisteminin sahibidir.

Bugünkü küresel finansal sistemin yazı boyunca çizdiğimiz cehresinin nasıl bir krizle sonuçlanacağına dair bir icma olamamakla birlikte, cari sistemin sunî ve şişme tabiatının ancak bir süre daha gidebileceği aşikârdır. 1920'lerde dünya ekonomisi bir likidite yokluğunun krizi içindeydi, bugün ise likidite bolluğunun krizi yaşanıyor. Amerika dünyanın en

büyük kreditor hegemonik merkez güç pozisyonundan, borçlu imparatorluk moduna geçtiği bir sömürgecilik stratejisi izledi. Bu strateji aynı zamanda, Amerika'nın dünya üzerine kurduğu askerî ve siyasî hegemonyasının doğurduğu bir jeostrateji akışı oldu. Küresel ekonomideki dengesizlikler yapısal derinlik kazanma yolunda hızla ilerliyor. Cari açıklar,

Faizler arttıkça da bu açıklar daha kötü bir hal almaktan kurtulamayacak. Fakir ve kalkınmakta olan ülkeler arasında dolaşması gereken kapital en zengin ülkeler arasında dolaşmaya devam etmektedir.

sermaye hareketleri, enflasyon sıkıntıları ve gelir dağılımı eşitsizlikleri en başta gelen sıkıntılardan. Amerika küresel tasarrufları kontrol etmeye devam ediyor. Dünya genelindeki net tasarruf akışının üçte ikisi Amerika'ya yönelmiş durumda. Japonya ve Almanya gibi ülkeler Amerika'nın ithal ettiği kapitalin yarısına denk gelen kapitali ihrac etmeye devam ediyorlar. Amerika geriye kalan kapital akışını ise orta ölçekli ülkelere karşılıyor. Petrol üreticisi ülkeler bu pastada büyük bir yer tutmuyor. Çin hatta düşük gelirli ülkelere Hindistan, Endonezya ve Nijerya da paylarına düşen kapital ihracatını gerçekleştiriyorlar. Bütün bu gelişmeler küresel kaynaklarda dengesizliklerin meydana gelmesini sağlıyor. Amerikan açıkları, 90'ların başından beri hızla artmaya devam ediyor. 2005 senesini tamamladığımızda açık, Amerikan GSH'nın %7'sine tekabül ediyordu. Faizler arttıkça da bu açıklar daha kötü bir hal almaktan kurtulamayacak. Fakir ve kalkınmakta olan ülkeler arasında dolaşması gereken kapital en zengin ülkeler arasında dolaşmaya devam etmektedir. Dünya ekonomisinin ana tüketicisi olan ABD, yapısal adımlar atmadığı sürece bu dengesizliklerin yönünde bir değişimin olmasını beklemek ise oldukça güç.

Elbette küresel ekonomik dengesizliklerin tek kaynağı ABD merkezli kapital akışı veya cari açık sorunu değil. Lakin 11 Trilyon dolardan fazla olan finans kapitalin²⁸ her "kontROLSÜZ hareketi" başka bir dalgalanma için yeterli olmaya devam edecektir. Dünya ekonomisinin ABD ekonomisinin büyümesiyle simetrik hareket etmesinin yapısal sebepleri, sorunun ana kaynağı durumunda. Amerikan piyasası ise büyümek için daha fazla borçlanmak zorunda. Dünya genelinde günlük 3 milyar dolar civarında para, Amerikan ekonomisine küresel "dengesizliği" korumak üzere giriyor. Çin aynı denklemde, değerinin altında tuttuğu Yen ile ticaret fazlasına günlük 500 milyon dolar ekleyerek bulunmakta. IMF 15 yıl boyunca kendinden menkul "kalkınma ve geçiş" ekonomisi odaklı çalışmalarını, nihayet küresel dengesizliklere döndürmeye başlamış durumda. IMF bu küresel sorunu, dengesizliği meydana getiren ana saiklere bakmaksızın, Amerikan baskısı altında sadece "Çin'in değerinin altında tuttuğu Yen"de arama yoluna gitmekte. Çin, Yen'in değerini hemen artırsa, Amerika ile 110 milyar dolar civarındaki ticaret fazlasını eritse ve bu gelişme anında Amerika'nın çok taraflı ticaretine yansısı bile, ABD günlük 2 milyar dolar civarında borçlanmaya devam edecektir. Biraz önce çizdiğimiz tablo, küresel dengesizliğin tesis ettiği "dengeyi" korumak namına gerçekleşmeyecek bir senaryodur.²⁹ Küresel kapitalist sistem ancak dengesizlik halinde çalışabilmektedir. Amerika küresel dengesizliğin "müstesna" gücü olarak kaldığı sürece, kendisinin dışındaki bütün dünya halklarını ABD açıklarını finanse etmeye kolayca mahkum edebilmektedir. Bu kısır döngüden kurtulmanın yegâne yolu, cari küresel finansal sistemin yapısal değişimlere yönelmesinden geçmektedir. Keynes'in, neredeyse 80 yıl evvel dile getirdiği, uluslar arası para birimi teklifi, bugün yaşanan finans illüzyonundan daha gerçekçi durmaktadır.

IV. Son Söz

Baudrillard'ın 'kaybolan nokta' olarak tarif ettiği Amerika'nın, 'bugüne dönük' yüzü, yukarıda aktarmaya çalıştığımız damarların 'kök ve anlam haritaları' içerisinde şekillenip karşımıza 'artık kapital'in tıkanan kârlılık sorununu çözmek üzere tüketen, daha öz bir ifade ile 'sıkışan kapitali' rahatlatma amacını güden imparatorluk moduyla ortaya çıkmaktadır. Sıkışan kapitale dair ABD'nin bugün verdiği refleks ister Negri veya diğer entelektüellerce tartışılan 'territorial' iştahtan kaynaklansın, isterse de kapitalin önünde yeni alanlar açmak için olsun, son tahlilde, bizi Amerika'nın bugün gelip dayandığı noktayı 'imparatorluk', ilerleyişini de 'emperyalizmden' farklı bir şekilde tanımlamaya icbar etmektedir. Aksi takdirde görmeye ve anlamaya çalıştığımız birçok farklı parçaya bölünmüş resim, Amerika ve kapitalizm adına farklı damar ve güç merkezlerinin münferit analiz ve eleştirilerinden öteye gitmeyecektir. Amerikan pragmatizmini Amerikan yayılmacılığından, Amerikalı cumhuriyetçi damarı Püriten/Protestan tarihsel arka plandan ve Güneyli-Katolik dünyanın Kuzeyli-Protestan dünyayla olan (çatışmacı) derin ilişkisini ayırmak tuzağa düşmek olur. Böylesi parçalı bir resimden elbette bir imparatorluk fotoğrafı çıkarmak mümkün değildir. Lakin aynı fotoğrafa ulaşmak için Irak'ın haline düşmeye gerek de yoktur. Yaşlı yeryüzü, emperyalizm kavramına yabancı değildir. 1898 Conant'ın tanımlarından 1902 Hobson'un emperyalizm çalışmasına ve oradan Lenin'in can alıcı tespitlerinde vardığımız nokta ve çözümler birbirine benzerlik teşkil etmektedirler. Emperyalizmi anlamada, bugün kü Amerika'nın konumunu aynı kavram içerisinde okumak can alıcı bir noktadır. Bu okumayı bir bütün içerisinde yapamayanlar meseleyi salt strateji ve 'pazarlık' moduna çevirmektedirler. Pazarlık dünyasında, tabiatı gereği hiçbir ulvi değere, tarihsel mirasa ve misyona, dini duru-

şa, ahlakî önceliğe ve hepsinden önemlisi bir hedefe, hayale, hülyaya yer yoktur. Bugün yaşananların bir emperyalizm olduğunu anlayamayanlar, 'kaybolan nokta'nın yansımada gördükleri pazarlıklarının akıbetinin 'aynada gözüktüğünden daha yakın bir noktada durduğuna' da müdrik değillerdir.³⁰

Bütün bu kasvetli havanın ve yaşanan emperyalist savaşın ardından ortaya çıkan asıl can alıcı resmin bize öğrettiği şudur: Amerikan oligarşisinin 'imparatorluk' gömleğini üzerinde taşıması uzun vadede mümkün gözükmemektedir. Amerika'nın kaba İspanyol sömürgeciliğinden, İngiliz tipi rafine sömürgeciliğe geçişte zorlanması noktasında, saplandığı baktaktan kurtulma adına icat ettiği "yeni" proje-

Bütün bu kasvetli havanın ve yaşanan emperyalist savaşın ardından ortaya çıkan asıl can alıcı resmin bize öğrettiği şudur: Amerikan oligarşisinin 'imparatorluk' gömleğini üzerinde taşıması uzun vadede mümkün gözükmemektedir.

lerin de (BOP, DTÖ) uzun ömürlü olamayacağı ortaya çıkmıştır. Gerek tarihsel olarak gerekse de bizzat Amerikan heyulasının varlık sebebiyle çelişen 'imparatorluk' iddiası dünya için de yeni imkânların kapılarını açacaktır. Amerika'nın bundan sonraki kavgası dünya ile değil, uzun vadede, dışarıda askerî güçle korumaya çalıştığı "misyonusunu" ülke içindeki temelsizliğin sebep olacağı derin çelişkiler ile olacaktır. Belki de bu çelişkiler 'kurtulmuşluk illüzyonu' sarhoşluğunda dolaşan 'İsrail'in çocuklarını' Nuh'u, Davud'u, Musa'yı ve İsa'yı bir kez daha aramaya ve bu sefer gerçekten bulmaya yöneltecektir. Ancak o zaman sahici kavgaların çocukları olarak dünyaya ve kendilerine bakmayı öğrenecekler. Aksi takdirde, kapitalizmin şamar oğlanı vasfıyla bugünlerde sık sık sordukları 'Dünya bizden niçin nefret ediyor?' sorusunu sormaya devam edeceklerdir. ■

dipnotlar

- ¹ Hofstadter Richard. *Anti-Intellectualism in American Life*. New York: 1963.
- ² Bu tüketim sorununa en güzel örnek Chomsky'dir. Saygıyla karşılanması gereken bir mücadelesi olan Chomsky Amerikan tüketim kültürünün elinde aykırı tip ve akımların, özellikle genç new age kültürün elinde salt 'orijinal olmak' için okunan, dinlenen ve tüketilen bir düşünür halini almıştır.
- ³ "Amerikalı kimdir?" sorusuna Avrupalı düşünürlerin verdikleri cevaplar bir birinden ilginçtir. Hegel'den Heidegger'e, Buffon'dan Baudrillard'a, James W. Cessner'in deyimleriyle "metafizik Amerika" algısı inşa edilmiştir. Bu okumalar içinde en ilginç olanlarından biri Fransız Henry de Montherlant'a aittir. Montherlant, Amerika için şöyle der: "Akli sefaletle gömen, ahlakı ve insan keyfiyetini nerdeyse yerin dibine bu denli batıran bir millet yeryüzüne henüz gelmemiştir. Birleşik Devletleri, insanlığa karşı sürekli suç işlemek halinde olmakla itham ediyorum". (*Extreme-Occident*, s. 18, University of Chicago Press, 1993)
- ⁴ Crèvecoeur St.John. *Letters From an American Farmer*. Oxford: 1963.
- ⁵ Mahan T.Alfred. *The Influence of Sea Power Upon History*. New York: 1987.
- ⁶ Bu iddiayı haklı çıkaran en güzel örnek Amerika başkenti Washington, District of Columbia'dır. Ancak birkaç eyaletin gönülsüzce verdikleri topraklar sayesinde üzerine kurulmuş olan başkent, dünyanın bütün başkentlerinden farklı havasını hemen hissettirir. Bu havayı en güzel tanımlayacak şey adeta bir "maket müzesini andıran suni" yapısıdır.
- ⁷ Paine Thomas. *The Thomas Paine Reader*. Edited by M.Foot and I.Krammick. New York: 1987.
- ⁸ Fransız devleti için Amerikan ceza sistemini incelemek üzere dokuz aylık Amerika (New York-Boston hattı demek daha doğru olurdu!) gezisinin ardından 1000 sayfayı aşkın "Amerika'da Demokrasi" eserini yazan Tocquville'nin bu kitabı Amerika okumalarında başucu kitabı olabilir. 26 yaşında, üç ayını hastalanarak yatakta geçirdiği Amerika gezisi sonrasında, ne köleliği ne de Amerika'daki acımasız sınıfsal yapıyı yeterince idrak edememiştir. Bir sabah uyandıklarında başuclarında keşfettikleri "Amerikalıların" soykırımına uğrayan Amerikalılar da "Amerika'da Demokrasi" de kendilerine yer bulamamıştır. Bütün sorunlu tabiatına rağmen, Tocquville'in eserinin, bir ilk olması hasebiyle, Amerika tartışmalarında önemli bir yere haiz olduğunu da söylemeliyiz.
- ⁹ Tocquville Alexis. *Democracy in America*. New York: 1994.
- ¹⁰ Bu noktada, Marx'ın Amerikan toplumu ve siyaseti için tespitleri ilginçtir. Luther King gibi "Amerikan rüyası gören" Tocquville'in aksine, Malcolm X gibi "Amerikan kabusu" gören Marx, New York Tribune'e yazdığı köşe yazılarına 'Amerika'da bir işçi veya sosyal devrimin vuku bulmayacağına ikna' olarak son vermiştir.
- ¹¹ Lipset Martin. *American Exceptionalism- A Double Edged Sword*. New York: 1996.
- ¹² Weber'in makalesinin orijinal başlığı: "The Protestant Sects and the Spirit of Capitalism". Max Weber: *Essays in Sociology*. New York, Oxford University Press, 1946.
- ¹³ Shklar N.Judith. *Redeeming American Political Thought*. Chicago: 1998.
- ¹⁴ Zaten bugün, demokratlar olarak bilinen partinin de kökleri Jefferson'un 1793'de kurduğu Cumhuriyetçi Parti'ye uzanır. Cumhuriyetçi partiden kopuş, başkan Andrew Jackson'un Demokrat-Cumhuriyetçiler fraksiyonunu kurmasıyla başlamıştır. O zaman kendilerine verdikleri "Demokrat-Cumhuriyetçiler" ismi gerçekten manidardır. Bu Amerikan siyasal arenasında, Atlantik cumhuriyetçiliğinden daha farklı bir siyasal düşünüşün yaşam hakkı olmadığını da göstermektedir.
- ¹⁵ Emerson W.Ralph. *Essays and Lectures*. The Library of America. 1983.
- ¹⁶ Baudrillard Jean. "America, Excerpts 2." Pg. 8. Verso. London and New York. 1998.
- ¹⁷ Gollwitzer, H. *Europe in the Age of Imperialism, 1880-1914*. Harcourt.
- ¹⁸ Kiernan, V.G. *The Lords of Human Kind. Black Man, Yellow Man and White Man in a Age of Empire*.
- ¹⁹ Stout, S.H. *A Moral History of the American Civil War*. Viking.
- ²⁰ Kaplan, R. *Imperial Grunts: The American Military on the Ground*. Random House.
- ²¹ Brzezinski, Z. *The Choice: Global Domination or Global Leadership*. Basic Books.
- ²² Rose, A. "Do We Really Know That the WTO Increases Trade?" *American Economic Review*. 2004.
- ²³ Fukuyama, F. *After Neoconservatism*. The New York Times. 19 Şubat 2006.
- ²⁴ Gerek Afganistan ve gerekse de Irak işgali bu sonucun en üzücü örneklerindedir. İşgal ettiği ülkelerde askerî bir bedel göze almamak istemeyen Amerika, İngiliz tipi sömürgeciliği beceriksizce uygulamaya çalıştıkça daha fazla batağa saplanmaktadır. Ekim ayında yayınlanan raporlar 600,000'in üstünde Irak'ının işgal sonrası öldüğünü ortaya koymaktadır. Toplu katliamlar yapan, biyolojik silahlar kullanan Saddam bile 30 yıllık iktidarında böylesine büyük bir katliama sebep olmamıştı.
- ²⁵ Bu uzvu anlayabilmek için Hobson'un veya Lenin'in analizleri de bizce yeterli değildir. Lenin'in ve Hobson'un Avrupa kökenli imparatorluklar ve emperyalizm analizlerinde kullandıkları 'özel sektörün, yani şirket kapitalizminin çıkarlarının imparatorluğun şahsiyetini şekillendiren ana iteleyici güç olmasından'

farklı bir şekilde, Amerikan korumacılığı "özel sektör" şekillendirmiştir.

²⁶ 1776'da 13 İngiliz kolonisinde kurulan Amerika, dört safhadan geçip bugünlere geldi. Kıtasal bütünlük ve yayılmacılık; deniz aşırı yayılmacılık; küresel askerî hegemonya ve ticaret ve bugünlerde ulaşılan imparatorluk. Bugünkü Amerikan imparatorluğunu ayakta tutan ana ekonomik saikler: Uluslararası finans yapısı, finans kapitalizmi, küresel para birimi ve uluslararası iktisadî organizasyonlar. Küresel finans oligarşisi haline dönüşmüş olan 'finansal küresel düzen' Amerikan hegemonyasının Dünyanın en borçlu ülkesi olmasına rağmen bu borç dağıtımın hiçbir acı sonucunu yaşamaması gibi bir lüks sağlarken; aynı zamanda en fazla askerî harcamayı yapıp kişi başına en fazla gayrisafi hâsılayı korumasının teminatı durumundadır. Amerika daha fazla askerî harcama yapmaya niyetlendiğinde halkın kişi başına düşen gelirinin ne olacağını hesap etme zorunluluğu olmayan tek ülkedir. Askerî harcamalarını silah satışlarıyla çok rahat bir şekilde karşılayan tek istisnadır, ABD. Kendisinden sonraki üç büyük ekonominin (Japonya, Almanya ve İngiltere) toplamından daha büyük bir iktisadî yapıya sahip olan ABD, 1950'lerden bu yana dünyanın birçok ekonomisi ile rekabet edebilecek durumdaydı. Britanya imparatorluğu 1913'de Dünya ekonomisinin %8'ine tekabül ederken, bugün Amerika %20'nin üstünde bir gücü elinde bulundurmaktadır. ABD'nin ekonomik büyümesi Avrupa ve Asya'nın 1960, 1970 ve 1980'lerdeki kadar hızlı gelişmedi. Ama 1990'larla birlikte Clinton dönemiyle, 1992-2000 arasında ABD ekonomisi %36 büyürken Avrupa sadece %19 büyüyebildi. G20'nin sadece dört üyesi, Avustralya, Çin, Hindistan ve Kore, ABD'nin büyüme hızını geçebildi. Bu noktadan sonra bile ABD ekonomisi yılda %2.5 küçülse ve Avrupa %0.5 büyümeyi basarsa 2028 den önce ABD'ye yetişmesi teknik olarak mümkün değil. 1992'de Avrupa Topluluğunun 15 ülkesinin toplam GSMH'sı ABD'den %3.5 büyükken bugün ABD'nin %9 gerisinde kalmış bulunuyor. ABD, kendisinden sonraki 191 ülkenin toplam askerî harcamasından daha fazla harcama yapmaktadır. Bu durum Dünya tarihinin ilk kez şahit olduğu bir küresel dengesizlik. Britanya imparatorluğunun zirvesinde en büyük gücü olan deniz filosu kendisini takip eden iki devletin toplam gücünün sadece iki katıydı. Britanya bu gücünü tüm iktisadî varlığını yatırarak korumuskün, ABD GSH'nin sadece %5'lik kısmını askerî harcamaya ayırarak sağlamaktadır.

²⁷ II. Dünya Savaşı sonrası Amerikan finansal yardımları ve Amerika'nın dünya ekonomisinde mevzilenme stratejisi oldukça bilinçli tercihler etrafında şekillenmiştir. Amerikan sosyal ve siyasal düşüncesinin doğrudan tezahürlerini üzerinde görebileceğimiz bu "bilinçli tercihler", Amerika'yı "imparatorluk hattına" doğal olarak sokmuştur. Detaylı okuma için bkz. Hud-

son Michael, *Super Imperialism, The Origin and Fundamentals of U.S World Dominance*, 2nd Edition, Pluto Press, London, 2003.

²⁸ Asya krizinin ardından yatırımdan uzaklaşıp finansa giren kapital, G-7 ülkelerinde 1.3 trilyon dolar şirket tasarrufuna dönüştü. Bu rakam 2003-2004 senelerinde gelişen piyasalar ve kalkınmakta olan ülkelerin cari işlemler fazlasının iki katına tekabül etmektedir. Daha açık söylemek gerekirse, şirketler karlarının çok az kısmını reel yatırıma dönüştürdüler ve büyük bir kısmını kapital stok halinde tuttular. Elde biriken finansal kapital, 2001 senesinden bu yana küresel anlamda para bolluğunun oluşmasını sağladı.

²⁹ Çin Yen'de oynama yaparsa, Amerika Çin'de fiyatlar yükseldi diye tüketmekten vazgeçmeyecektir. Bir başka piyasa, benzer ürünleri daha uygun fiyata Amerika'ya satmak için hemen hazır olacaktır. Yani Amerikan dış ticaret dengesizliğinin dengesinde bir değişim olmayacaktır: Tek farklılık, Çin yerine Banglades, Pakistan vb. ülkelerin sıraya girmesi olacaktır. Bu arada Çin'de Amerika'dan ithal gıda ürünleri ucuzlamış olacaktır. Bu ise zaten Çin'in en büyük sorunu olan 800 milyon nüfuslu kırsal kesimin baskı altına girmesi demektir. Çin, bu olumsuz etkiyi kırmak için sanayi kalkınmasında kullandığı parayı, kırsal kesimi desteklemek için kullanmak zorunda kalacaktır. Bu ise Çin ekonomisinin yavaşlamasına yol açacaktır. Başka bir deyişle dünya ekonomisi de yavaşlayacaktır. Bütün bu kurgular aslında sadece zihin jimnastığından ibaret. Çünkü Çin, oynadığı "oyunun" gayet iyi bir şekilde farkında. Çin, Amerikan doları açıklarını, Amerikan hazine bonosu alarak finanse ediyor. Eğer almazsa, dolar düşer ve bu sene sonunda 1 trilyon doları geçecek olan Çin dolar rezervlerin, değeri de düşer. Çin üretmeye ve büyümeye devam etmek için, Amerika da ucuza tüketip dış ticaret açığını finanse ettirmek için bu dengesizliği korumaya devam etmekte.

³⁰ Baudrillard Amerika kitabının girişinde Amerika için "Cisimler aynada görüldüğünden daha ufaktır." metaforunu kullanır. Baudrillard Jean, *"America, Excerpts 2."* Verso, London and New York, 1998.